

Zorgstructuur

Inleiding

Binnen het speciaal onderwijs wordt de laatste jaren voortdurend opgemerkt dat er sprake is van verdichting van de leer/gedragsproblematiek. Met name de gedragsproblematiek stelt bijzondere eisen aan het vakmanschap van de leerkracht. Deze leer/gedragsproblematiek doet zich voor in een continuüm ernstig tot zeer ernstig.

We merken ook nog op dat de gedragsproblemen en leerproblemen sterk kunnen interfereren. Co-morbiditeit is hier een gevleugeld begrip. Dat stelt ook bijzondere eisen aan de zorgstructuur die rond deze probleemleerlingen gecreëerd wordt.

In de afgelopen jaren hebben wij ons daarop zo goed mogelijk proberen voor te bereiden door bijvoorbeeld: het bijhouden van vakliteratuur aangaande deze veranderingen, het volgen van opleiding/cursussen in en buiten de school. De opgedane kennis en vaardigheden vervolgens te implementeren in de schoolorganisatie. Wij hebben daarmee onze handelingskwaliteiten trachten te vergroten.

De toelating

De leerlingen worden via het Bovenschools Toetsings Orgaan (hierna BTO), indien een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) wordt afgegeven, tot onze school toegelaten. De school stelt binnen 6 weken het Ontwikkelingsperspectief plan (OPP) op. Het OPP wordt vervolgens besproken in de CVB.

Deze commissie bestaat uit: maatschappelijk deskundige (CJG), schoolarts, psycholoog/orthopedagoog, en zorgcoördinator. Bij leerlingen die in aanmerking komen voor plaatsbekostiging, dat zijn de internaatleerlingen, kunnen zonder tussenkomst van het BTO worden toegelaten.

Na de bespreking van het OPP in de CVB, met eventuele aanvullingen van adviezen, vindt overdracht plaats naar de leerkracht.

Tweemaal per jaar tijdens de interne rapportage (door: leerkracht, klassenassistent, coördinator, orthopedagoog) wordt het OPP en de ontwikkeling van de leerling vervolgens geëvalueerd en bijgesteld. Door dit tweemaal per jaar te doen ontstaat er een cyclisch proces waarin de zorg rond een leerling aan bod komt en de voortgang in zijn ontwikkeling besproken wordt. Tussentijds kunnen handelingsdoelen worden bijgesteld.

Vanaf augustus 2014 loopt de leerlingenstroom van externen via het samenwerkingsverband.

Cursus/middel:

- Routing samenwerkingsverband
- OPP

Niveaus van zorg

Om de zorgstructuur vervolgens inzichtelijk te maken op onze school kunnen we denken en werken vanuit het cascademodel, waarbij we zowel pedagogische als didactische kwaliteiten en interventies in kaart kunnen brengen.

Niveau 0: 'De zorg vooraf'

Voorafgaande aan plaatsing op onze school kan de basisschool arrangementen inkopen bij het samenwerkingsverband. De reguliere basisscholen dienen daarvoor een aanvraag in te dienen bij het bestuur van het samenwerkingsverband die vervolgens arrangementen kan toekennen. Er zijn arrangementen van verschillende zwaartes. De arrangementen worden uitgevoerd door het ondersteuningsteam (OT) van het samenwerkingsverband.

Niveau 1: 'Kwalitatief goed onderwijs verzorgen in de klas'

Pedagogisch:

Op het eerste niveau denken we daarbij aan het geven van kwalitatief goed onderwijs in de diverse stam – en niveaugroepen. Leerlingen werken vanuit een heldere transparante structuur met duidelijke regels waaraan de leerlingen zich tevens kunnen vormen. Zoals wij dat ook terugvinden in het 6-fasen model. De leerkracht benadert de leerlingen vanuit een emotioneel neutrale basishouding. Daarbij bezien we ons denken en handelen steeds meer vanuit een cyclisch proces. 'Wat hebben we ingezet en wat is daarvan het effect en wat zijn de vervolgstappen'. Inhoudelijk werken we vanuit de geest van het groepsplan, 4D-model. Wat daarbij belangrijk is dat we handelen vanuit het ontwikkelingsperspectief van de leerling en dat beschrijven we in het OPP.

Ouders krijgen op dit primaire niveau handreikingen om op een effectievere wijze met de sociaal emotionele problemen van hun leerlingen om te gaan via de oudercursus PAD.

Door de gehele school wordt SchoolWide Positive Behavior Support (SWPBS) ingezet waarbij de leerlingen werken vanuit gedragsverwachtingen. De leerlingen worden mede-eigenaar gemaakt bij het opstellen van de gedragsverwachtingen. Daarnaast zetten we de methode Preventief Actief Curatief (PAC) in. Dit houdt in dat de leerkracht de leerlingen gaat observeren volgen en vervolgens analyseren. Belangrijk daarbij is dat de leerkracht de leerlingen het gevoel geeft dat ze er mogen zijn. In dat gedragsrepertoire hoort ook het regelmatig contact leggen en het verduidelijken van gevoelens en gedachten. Goed gedrag wordt voortdurend gestimuleerd en als voorbeeld gesteld. Wat nooit vergeten mag worden is het complimenten geven aan leerlingen.

Cursus: - PAD oudercursus

Didactisch:

Op grond van de aangeleverde informatie worden de leerlingen geplaatst in de juiste groep en indien nodig in praktijkgroep de Vlinders. De leerlingen functioneren daarbij op een niveau dat zo dicht mogelijk aansluit bij hun mogelijkheden of in de zone van naaste ontwikkeling ligt.

Niveau 2: 'Differentiatie in de klas'.

Pedagogisch:

Op dit niveau vindt de eerste fine-tuning plaats. Als leerlingen problemen ervaren met het basisaanbod in de klas dan gaat de leerkracht differentiëren. Binnen het 4D-model worden de doelen van de CED-leerlijn zelfbeeld en sociaal gedrag aan de orde gesteld. Leerlingen die daar moeite mee hebben krijgen extra oefening.

De gedragsverwachtingen van PBS worden in deze fase extra geoefend voor leerlingen die hier moeite mee hebben.

Bij leerlingen die zich niet kunnen conformeren aan de basis-verwachtingen heeft de leerkracht een aantal interventietechnieken tot zijn beschikking, waaronder: negeren, spiegelen, kaderen, buigtechnieken, samen naar een oplossing zoeken, grenzen aangeven, actief luisteren en informeren.

Leerlingen in een intensief arrangement krijgen een persoonlijk aandachtspunt (PA) dat voor de leerling een wezenlijk aandachtspunt in zijn ontwikkeling is en voor de leerkracht een anker om bewuster om te gaan met individuele verschillen en eisen die de leerlingen stellen aan onze vorm van onderwijs.

Ook leert men de leerling met sociaal emotionele problemen op dit niveau op een expliciete wijze zijn gevoelens te onderkennen en op meer adequate en aangepaste manier te handelen. We zetten op dit niveau ook het programma: 'Programma Alternatieve Denkstrategieën' (PAD) in.

Cursus/middel:

- PAD
- SWPBS
- PAC
- OPP

Didactisch:

Op dit niveau denken we aan de verschillen van de leerlingen onderling binnen de groep met name met betrekking tot de leerstofverwerving. Binnen het 4D-model 'leren denken en leren' wordt elke dag een onderdeel aan de orde gesteld (plannen en organiseren, denkvermogen, zelfstandig leren, samenwerkend leren en reflecteren).

Als de leerling met een van deze onderdelen moeilijkheden ervaart oefenen we extra en worden materialen en middelen ingezet. Dit valt onder convergente differentiatie. Vanaf groep 6 is het mogelijk dat we ook divergent gaan differentiëren dat wil zeggen dat er reductie van leerstof kan worden toegepast.

Cursus/middel:

- 4D-model → Leren leren
- Dyslexieprotocol

Niveau 3: 'Consultatie/raadpleging'

Pedagogisch:

Indien het differentiëren niet het gewenste effect heeft, kan de leerkracht in overleg gaan met de zorgcoördinator.

Er wordt te allen tijde getracht de leerling binnen de klas te kunnen bedienen, echter kan het zo zijn dat een leerling een time-out krijgt bij de zorgcoördinator. Het initiatief en de autonomie van deze aanvraag blijft bij de leerkracht.

Daarnaast kan de leerkracht de zorgcoördinator vragen voor een klassenbezoek om het probleemgedrag nader te observeren om dan vervolgens het probleem gezamenlijk te analyseren en samen te bezien welke aanpak geschikt zou kunnen zijn bij het oplossen van het probleem.

Op dit niveau wordt ook de 'interactiewijzer' in de groep 1/2 ingezet en via intervisie met collega's besproken welke adviezen het beste gevolgd kunnen worden voor de betreffende leerling.

De handelingsadviezen die hieruit voortrollen worden schriftelijk vastgelegd en vervolgens herhaaldelijk geëvalueerd.

Ook bij de leerlingoverdracht komen de gesignaleerde problemen voor deze vorm van zorg aan de orde.

Indien de leerkracht uit de thuissituatie van een leerling signalen opvangt die niet gunstig zijn voor de verdere ontwikkeling van de leerling, dan geeft de leerkracht deze door aan een lid van de CVB. Deze beziet vanuit zijn of haar deskundigheid welke stappen er vervolgens ondernomen dienen te worden.

Cursus/middel:

- Back-up (koppelmaatje)
- Zorgcoördinator
- Intervisie
- MDO
- CVB

Didactisch:

Op dit niveau kunnen we ons voorstellen dat de leerling vastloopt in een bepaald onderdeel van de leerstof en dat daarbij de extra instructie, taakreductie e.d. niet meer afdoende helpen. De leerkracht vraagt om informatie voor aangepaste leerstof en ondersteuning bij de zorgcoördinator. Daarbij kunnen we op dit niveau ook overleg plegen met de ouders in verband met extra oefenen van tafeltjes, categoriewoorden etc.

Cursus/middel:

- Zorgcoördinator
- Ouders inschakelen

Niveau 4: 'Consultatie en inzet interne deskundigen'.

Pedagogisch:

Vervolgens komen de chronische, complexe interactie en gedragsproblemen aan de orde tussen leerkracht en leerling en tussen leerlingen onderling. Dit vraagt om systematische en langdurige hulp, die gerealiseerd moet worden na een gedegen analyse van het probleemgedrag.

Bij leerlingen met een autismespectrumstoornis, leerlingen met een oppositionele gedragsstoornis, leerlingen met een antisociale stoornis is een emotioneel neutrale houding een goede insteek. Bij andere leerlingen waaronder leerlingen met ADHD investeer je in de relatie die je met de leerling opbouwt. Daarnaast investeert de leerkracht in een vertrouwensrelatie.

Een andere vorm van ondersteuning op dit niveau is de School Video Interactie Begeleiding (SVIB) met name bedoeld om de interactie tussen leerkracht en leerling of leerling met andere leerlingen in beeld te brengen en zodoende tot een betere afstemming te komen (leerkracht-leerling; leerling – leerlingen) waardoor de groeikansen voor een leerling met een pedagogische vraagstelling vergroot worden.

Op dit niveau past ook het inschakelen van een intern gedragsdeskundige of gedragswetenschapper.

Ook kan er vanuit de zorgvraag voor de leerling via de zorgcoördinator bij de betrokken gedragswetenschapper een handelingsgericht onderzoek worden aangevraagd.

Indien de problemen op het gebied van sociale emotionele ontwikkeling echter dermate hardnekkig te zijn en kunnen we een inschatting maken dat psycho-educatie de sociaal emotionele ontwikkeling weer de nodige impulsen kan verschaffen zodat de leerling na een intensieve begeleiding weer kan groeien dan kan, na overleg met de zorgcoördinator, de leerling aangemeld worden voor psycho-educatie.

In het 'Multi Disciplinair Overleg' (MDO) waarin zitting hebben de ergotherapeut, logopediste, zorgcoördinator, de gedragswetenschapper en de leerkracht wordt bekeken welke therapie/training wordt ingezet.

De CJG-medewerker gaat bij problematieken die gerelateerd zijn aan de thuissituatie op huisbezoek en geeft adviezen. Zij kan vanuit CJG gerichte middelen verstrekken om een therapie of training te verwezenlijken.

Observatorium:

Leerlingen met ASS worden opgevangen binnen het pedagogisch klimaat van de klas. Dat doen we door de structuur in de klas transparant en duidelijk te maken voor deze leerlingen middels een sterke mate van visualisatie: foto's, picto's en gedragsverwachtingen expliciet te maken. Dit is afhankelijk van de ontwikkelingsbehoefte van de leerling. In de school zelf door routes te visualiseren.

Daarnaast achten we het noodzakelijk deze leerlingen extra te ondersteunen. Dat gebeurt in het anti-observatorium waar alle leerlingen een communicatietraining krijgen, daarnaast ToM-training, de cursus "Ik ben speciaal" en indien nodig wordt er gewerkt met een portfolio. Om de werkwijze in de klas en in het observatorium op elkaar af te stemmen vinden er observaties in de klas plaats waarna overleg volgt tussen trainer en leerkracht.

Voor de leerlingen die niet voldoende hebben aan de algehele basisondersteuning (eerste groene interventieniveau) zetten we een doelgerichte groepsinterventie in. Dit houdt in dat we check-in/check-out toepassen. Hierbij worden met de leerling afspraken gemaakt met de CICO-coördinator.

In deze fase kan de leerling grensoverschrijdend gedrag laten zien in de zin van kleineren, discrimineren en bedreigen. Dat betekent dat de leerkracht duidelijk verbale en fysieke grenzen moet stellen, dat hij/zij de leerling de keuze geeft om te stoppen of dat er een opgelegde consequentie volgt. Dat houdt in dat de leerkracht outreachend te werk gaat, dat wil zeggen dat de leerling de ruimte moet verlaten. Oplossingen die daarbij geboden worden is dat een leerling een time-out krijgt, daarin is een onderverdeling te maken dat het leerling wordt verwezen naar de PAD-ruimte, naar een koppelmaatje of naar de zorgcoördinator. In het uiterste geval kan de leerling naar huis worden gestuurd.

Cursus/middel:

- SVIB
- IAW (groep 1/2)
- Trainer observatorium
- MDO
- CJG-medewerker
- CICO-coördinator
- PAD-ruimte
- Koppelmaatje
- Kantoor MT-lid
- Inschakelen ouders

Didactisch:

Als de didactische interventietechnieken in de klassengroep niet het gewenste effect sorteren is het raadzaam de leerling aan te melden bij een lid van de CVB. Het betreft hier over het algemeen de leerlingen die in principe wel de mogelijkheden hebben maar desondanks toch op een lager niveau blijven functioneren. Op grond daarvan wordt op individuele of in sub-groepjes leerstof aangeboden die de leerling zich eigen kan maken. Er zijn ook leerlingen die met een aparte leerlijn werken.

Indien er hardnekkige problemen zijn met de taal- leesverwerving kan er een dyslexie-onderzoek worden afgenomen. Op dit niveau is het van belang dat de stoornis als zodanig officieel wordt vastgesteld middels bijvoorbeeld een dyslexieverklaring (remedial teacher - GZ psycholoog) zodat vervolgens compensatie wordt geboden aan dit leerling door bijvoorbeeld uitbreiding van de verwerkingstijd zoals: individuele afname van dictees door klassenassistent in verwerkingsruimte,

het leerling meer tijd krijgt bij het maken van Cito-toetsen, taakreductie krijgt ten aanzien van het aantal opgaven dat gemaakt moet worden met spraak ondersteunende software.

Cursus/middel:

- FIK II
- IQ-onderzoek

Niveau 5: 'Consultatie, inzet externe deskundigen, leerling blijft op school'

Pedagogisch:

Tot slot komen we bij de chronische, meest ernstige probleemgedragingen die veroorzaakt worden door psychopathologische stoornissen in de aanleg van de leerling. Het behandelen zal lang en intensief moeten geschieden. Ondanks dat is veel van dit probleemgedrag niet oplosbaar.

De opvoeder zal zijn handelen steeds moeten aanpassen aan de (on)mogelijkheden van het leerling en de onderwijsleersituatie daaraan moeten aanpassen. Niet de leerling maar de omgeving moet aangepast worden waardoor dit leerling weer een groeikansscheppende leefwereld krijgt. (bijvoorbeeld via het 4-fasen model).

Daarnaast blijft het veel van de pedagogische creativiteit van de leerkracht vragen.

We denken hierbij aan leerlingen met ernstige mate van:

- aandachtstekortstoornissen
- pervasieve ontwikkelingsstoornissen
- emotionele stoornissen
- gedragsstoornissen

De leerkrachten volgen daarbij nauwgezet de aanbevelingen in het omgaan met deze leerlingen zoals die in de cursus: 'Psychopathologie in de klas'aangereikt zijn.

Desondanks blijven bepaalde leerlingen zeer hardnekkige problemen opleveren waarvoor de interne zorg op dat moment tekortschiet.

Met de intern begeleiders kan dan worden gekeken of interdisciplinair overleg een optie is.

Uitkomst van het interdisciplinair overleg kan vervolgens zijn dat bij externe instanties bijvoorbeeld leerlingenpsychiater hulp gezocht gaat worden opdat de zorg nog beter afgestemd kan worden op de leerling.

De maatschappelijk deskundige kan ouders op dit niveau verwijzen naar externe professionele organisaties die de ouders ondersteunen bij de opvoeding van hun leerling.

Cursus/middel: Psychopathologie in de klas

Didactisch:

Op dit niveau kan ook weer (interdisciplinair) bekeken worden of de zorg voor dit leerling extern niet beter gerealiseerd kan worden. Bij logopedie kan men hier denken aan specifieke stottertherapie. Voor leerlingen die didactisch op een zwak cognitief niveau functioneren kan men de ambulante begeleiding vanuit het ZMLK-

Cluster III inschakelen voor advies. Voor epileptische leerlingen met leerstoornissen kan men bijvoorbeeld te rade gaan bij een epileptisch centrum voor professionele ondersteuning van het probleem

Niveau 6: 'De zorg wordt elders gezocht, de leerling wordt verwezen'.

Pedagogisch:

Feitelijk betreft het hier twee categorie leerlingen:

A: Dat zijn de leerlingen die voldoende baat hebben gehad bij onze aanpak van hun pedagogische vraagstelling en na beraad met de diverse disciplines teruggeplaatst kunnen worden naar een lichtere vorm van basisonderwijs zoals: SBO of BAO. Er is nazorg mogelijk vanuit onze school. We noemen deze categorie leerlingen T (Terugplaatsing BAO of SBO).

Cursus/middel:

- Ambulante Begeleiding
- SVIB

B: Het betreft hier leerlingen met de meest ernstige stoornissen waarvoor de zorg zoals die beschreven werd in de voorgaande niveaus ontoereikend is gebleken. Op dat moment zal na rijp beraad met diverse disciplines w.o. de directie bezien moeten worden bezien waar de leerling met zijn specifieke pedagogische vraagstelling het best geholpen is. Bijvoorbeeld naar een school verbonden aan een leerling-psychiatrisch ziekenhuis etc. Dit kan zowel van tijdelijke als van blijvende aard zijn. Dit is de categorie 6.

Tot slot

Vaak kunnen we echter alleen de leer- en leefomgeving aan deze leerlingen aanpassen en compensatie bieden voor hun gemis. Het realiseren van een groeikansscheppend klimaat, waarin alle leerlingen vanuit hun zorgbehoeften nieuwe groeikansen krijgen, hoe beperkt ook in sommige gevallen, is een uitdaging die ieder moet aangaan die werkzaam is in het Cluster IV – onderwijs.

Voor al het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel is dat een uitdaging die een geweldige inspanning vraagt, die soms ook kan leiden tot overvraging. Vandaar ook dat het van primair belang is dat we als team -het geheel is meer dan de som van de delen- de problemen waarmee we geconfronteerd worden met elkaar aanpakken.

Cursus/middel: Omgaan met elkaar